

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

XVIII. évfolyam 2-3. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2015. július

1945 első hetei Újpesten

Hetven éve történt

Szüleink és nagyszüleink emlékezhetnek már csak a háború utolsó napjaira. 1944. karácsonyára érte el Újpest és Rákospalota határát a II. ukrán hadseregcsoport. A villamosok jártak, a lakosság bevásárlásait intézte a szegényes körülmények

Újpesti hirdetés
(Fotó: Neogrady László
Helytörténeti Gyűjtemény)

között. Jellemző adat, hogy a kenyérfejadag 15 dkg volt az ünnepekre. Nagy riadalmat keltett az utcákon feldehítő feladattal átvonuló néhány szovjet harckocsi. Az utcai harcok napról napra elkeseredettebbek lettek, január 9-én a német csapatok kivonultak a városból, másnapra megszűntek a harcok Újpesten. A pincékből, menedékekből elmerészkedőket kitört ablakok, sérült épületek, elhagyott autó- és villamos roncsok, elszakadt vezetékek, szemét fogadta. Ebben az állapotban, a Pest felől hallatszó ostromzajok kíséretében indult az élet újszervezése.

A legszükségesebb információkról az alig két héttel később, január 17-én meg-
(Folytatása a 3. oldalon.)

A Mátyás-templom évszázadai

Koronázások helyszíne is volt

Fővárosunk egyik emblemikus műemlékének történetét mutatja be a Budapesti Történeti Múzeum és a Budapest-Vári Nagyboldogasszony Főplébánia a Mátyás-templom – A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013) című, április 15-én megnyitott kiállításával. A Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója, *Farbaky Péter*, aki ezúttal a tárlat egyik kurátora is volt, a megnyitón elmondta, hogy a három helyszínen – a Vár-
múzeumban három egybe-
nyíló kiállító terem, a Met-

Nádler Róbert festménye: Mátyás-templom, 1899. MNM
(Fotó: Kardos Judit)

szettárban, valamint a Mátyás templomban – megte-
(Folytatása a 2. oldalon.)

Szobor a Mechwart ligetben

Mechwart halála – 1907. június 14. – után nem sokkal már többen javasolták, hogy emléket szoborban örökítsék meg. A gondolatot a Magyar Mérnök és Építész Egylet karolta fel. A különböző adományokból 1910-ben összegyűlt a szobor felállításához szükséges pénz.

A mű elkészítésével Stróbl Alajos szobrászművészt bízták meg. A mellszobor rusz-kikai márványból készült, a három mellékalak pedig ércből öntve a Schlick-Nicholson-gyár műöntödéjéből került ki. A leleplezési ünnepélyen Kovács S. Aladár, a

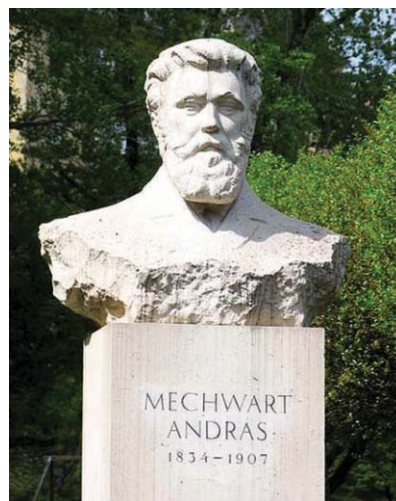
Magyar Mérnök és Építész Egylet elnöke mondott beszédet, dr. Bárczy István polgármester a szobrot a székesfőváros tulajdonába átvette.

Stróbl Alajos (1856–1926) az öntőmunkást megszemélyesítő mellékalakot a Ganz-törzsgyár idős öntőjéről, a cseh-német származású Pospischilről mintázta.

Stróbl Mihály, Stróbl Alajos fia szerint az öntőmunkás feje Scheller Miksa Ganz-gyári igazgató arcát ábrázolja. A másik mellékalak, a babérágat felnyújtó mérnök modellje Szuk

Géza Ganz villamossági gyári igazgató volt. A harmadik mellékalak szintén Ganz-gyári fiatal alföldi munkásember.

A szobor másfélszeres életnagyságú alkotás, Stróbl Alajos igazi remekműve. Prohászka László helyes meglátása szerint az: „az öntőmunkás portréja önmagában felülmúlja az egykor egész emlékmű együttes megjelenését. Igaz, ez nem egyedi eset Stróbl munkáságában, aki néha nagyobb súlyt fektetett a szobrok egyedi, plasztikus

Kocsis András új Mechwart-szobra, 1965
(Fotó: www.budapest-foto.hu)

megformálására, mint a kompozíció egészére”.
(Folytatása a 13. oldalon.)

A Mátyás-templom évszázadai

Koronázások helyszíne is volt

● folytatás az első oldalról

kinthető kiállításukról katalógus is készült. Utóbbi közel nyolcszáz oldalas kötet a kiállítás kilenc részes felosztását követi, ötven szerző tanulmányával.

A magyar katolikus egyház részéről Erdő Péter, bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek a kiállított egyházi tulajdonú muzeális tárgyak viszontagságos történetéről, visszaszerzésük nehézségeiről is beszélve hangsúlyozta, hogy ez a tár-

Ostyasütők

lat ilyen egységben és teljességgel első alkalommal tárja elénk a Mátyás-templom történetét, a magyar történelemben betöltött jelentős szerepét.

Budapest Önkormányzata képviselőjében Bagdy Gábor főpolgármester-helyettes elmondta, hogy a Mátyás-templom a Világörökség része, a főváros egyik legjelentősebb műemléke, de egyben a nemzeti egység jelképe is. A főváros, a kormány és az egyház együttműködésének köszönhető a temp-

...és a nyolcostyás kovácsoltvas ostyasütő sütőlapja

Huszonöt éve történt

Kiállítás a főváros levéltárában

A rendszerváltoz(tat)ás egyik jelentős mérföldköve az 1990-es országgyűlési választás, amely révén lényegében a korábbi politikai elit lecserélésével a pártállam törvényhozási szintjének leváltására került sor – több évtized után az első demokratikus választás volt hazánkban. Hasonlóképpen fontos szerepe volt demokratizálódásunk folyamatában a diktatúra helyi településirányítási rendszerének, a tanácsai vezetésnek leváltását szolgáló 1990. évi helyi önkormányzati választások.

Mindez egy olyan időszakban, amikor nem csupán az

Földszinti tárlatuk érdekességét korabeli ruhákba öltöztetett bábuk is növelték – az archív iratok az emeleti kiállítóterben vannak (Fotó: BFL)

Jobb oldalt az 1480 körül alkotott vörösmárvány Madonna a gyermek Jézussal...

lom felújítása és a most megnyíló kiállítás.

A kiállítás szakmai megnyitóját Marosi Ernő akadémikus, művészettörténész, a középkori magyar művészet legjobb ismerője tartotta, a tőle már megszokott magas színvonalon.

Az október 18-ig látogatható tárlat lényegében kronológiai sorrendben ismerteti az épület történetét a 13. századtól napjainkig (gótikus átépítések, a török kori dzsámi, a jezsuita templom, Schulek Frigyes 19. századvégi megújítása, napjaink műemléki felújítása). A Mátyás-templomi kiállítás a koronázásról szóló

rész után barokk ereklyékre, tervmásolatokra, liturgikus textilekre helyezi a fő hangsúlyt.

A Vármúzeumban mintegy 350, a Mátyás-templomban közel 100 muzeális tárgy került kiállításra. A rengeteg érdekes és a nagyközönség számára most együtt látható érdekességek közül kiemelnénk a Vármúzeumban megtekinthető, a 18. század közepére datálható kovácsoltvas ostyasütőt, amellyel a sütőlapjába vésett mintái révén négy nagyobb (7 centiméter) és négy kisebb (2 centiméter) ostyát süthettek ki egyszerre.

gábrriel

országot megszálló Szovjetunió hadserege állomásozott itt, de a velük kollaboráló politikai elit irányítása alatt álltak a hazai fegyveres erők és félkatonai szervezetek is

(katonaság, rendőrség, határőrség, munkásőrség).

Budapest Főváros Levéltára június 11-én nyitotta meg kiállító tereiben a Budapest +25 – Választás, mindennapok című kiállítását, amelynek fővédnöki tisztségét Tarlós István, Budapest főpolgármestere vállalta fel. Tárlatukon a korabeli iratanyagok és a kor szak tárgyi kultúrájának bemutatásával „alulnézetből” idézik fel Budapest kétfordulós önkormányzati választása alatt a negyedszázada történt változások mozgatórugóit, hangsúlyosan a hétköznapi történések és társadalmi átrendeződés szintjén.

1945 első hetei Újpesten

Hetven éve történt

● folytatás az első oldalról

jelenő Szabad Újpest című, magát demokratikus újságként hirdető, első időkben szerdán és szombaton megjelenő, folyóirat számolt be. Felelős szerkesztője Holl Béla volt, kiadója a Szabadság Nyomda az István út 11-ben. A négy oldalon, háromhasábos tördeléssel megjelenő kiadvány első száma hírt ad róla, hogy

a város víz- és villanyszolgáltatása hibátlanul működik, az élelmiszerekkel való ellátás azonban teljesen hiányos.” Feladatként jelöli

Az Újpesten kiadott két lap első számának fejléce

(Fotók: Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény)

meg, hogy „találjon a város módot arra, hogy a megyeri Károlyi uradalomból és a közelfekvő községekből minél gyorsabb módon élelmiszerek jussanak el városunkba.”

Megoldásként javaslatot is közöl a háború alatt „túlszaporodott” vadállomány vadászok irányításával történő elejtésére, s húsuk szétosztására.

A közegészségügyi helyzete jellemzi, hogy dr. Pesta László tisztifőorvos személyesen cáfolja azt a rémhírt, hogy tífuszjárvány lenne Újpesten. Jó hír a svéd vöröskereszt törekvése, hogy minden rászorulón segítsen. „Segélyhely, orvosi rendelő, gyógyszerek állnak rendelkezésre, s eddig még egyetlen jelentkezőt sem kellett visszautasítani, sőt a visszatérők és egyéb ínségesek között naponta több száz ebédet osztanak ki. Ezenkívül átmeneti lakáshoz

sel a termelés beindításának mikéntjéről. Igaz nem zökkenőmentes a gyors átmenet: „A gyárvezetőség részéről az első napokban ijedt félelmet tapasztaltunk.” Február 16-án a Szabad Újpest a közlekedés helyreállításáról is tudósít, két hónapos szünet után megindul a villamosközlekedés a főbb vonalakon. Februárban már az első színdarab (Gogol: A Revizor) próbái is megkezdődnek a Városi Színházban. Az újonnan kinevezett igazgató, Fellegi István rendezte darabban többek között Ladomerszky Margit, Somló István, Balázs Samu, Bálint György is szerepelt. Az újság többszöri átszervezéssel, stílusváltással 1949. december 31-ig jelent meg.

A háborút követően még egy helyi szerkesztéssel meg-

jelenő lapot szükséges megemlíteni, mely csak pár lapszámot ért meg. A Munka című hetilap önmagát a Vörös Hadsereg által felszabadított munkaszolgálatosok lapjának határozta meg. Szerkesztője Gergelyi Oszkár volt. 1945. február 8-i szá-

ma adatokat közül segélyosztásról: 8000 adag ebéd, vacsora kiosztásáról, ruha-, cipősegélyről. Beszámol a deportáltak szervezett felkutatásáról, dr. Szalay

Sándor polgármester rendeletéről, mely a zsidóértékek eredetének bejelentésére szólít fel.

A következőkben olvashatunk a hazatérők egészségügyi ellátásáról, a Szülőház Egyesület újjáalakulásáról: elnöke dr. Pesta László, kurátorok: dr. Szalay Sándor, dr. Rajki Márton, Kelemen Gyula és Andrásffy Gyuláné. Az egyesület elsődleges feladata az anyák és csecsemők ellátásának javítása még a nehezebb körülmények között. Végezetül hírt ad az első újpesti rangadóról: a Wolfner sportpályán (Attila u.) került sorra március 1-jén az UTE-Vasas jótékonyági labdarugó mérkőzésre, melynek bevételét a Nemzeti Segélybizottság részére adták át.

(Szöllősy)

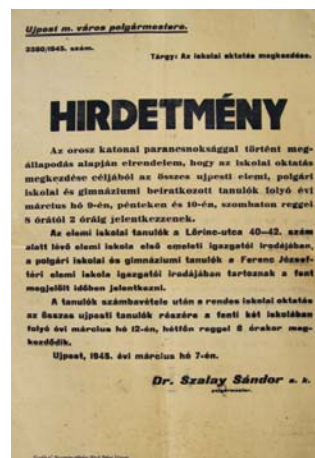

Újpest gyűjteményének második világháborús kiállítási részlete

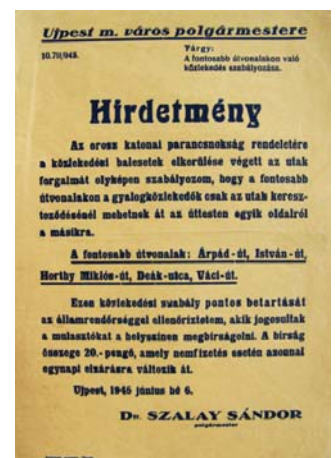
megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány, közli Miklós Béla miniszterelnök mellett az ágazati miniszterek névsorát is.

Felhívást tesz közzé a romeltakarításra, üzemi bizottságok alakítására s velük a gyárak újraindítására szólít fel. A közellátási kérdésekről szólva „Szerencsés körülménynek mondhatjuk, hogy

pesten. Jó hír a svéd vöröskereszt törekvése, hogy minden rászorulón segítsen. „Segélyhely, orvosi rendelő, gyógyszerek állnak rendelkezésre, s eddig még egyetlen jelentkezőt sem kellett visszautasítani, sőt a visszatérők és egyéb ínségesek között naponta több száz ebédet osztanak ki. Ezenkívül átmeneti lakáshoz

Újpest város önkormányzati hirdetményei

Teherautók Kőbányáról

A MÁVAG és a közúti járműgyártás

A Magyar Királyi Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak, azaz a Magyar Királyi Államvasutak Gépgyára Magyarországon egyik legismertebb vasúti járműgyártója volt. Ám haszonjármű-gyártási tevékenységük kevésbé ismert.

Magyar Waggon és Gépgyár, illetve a Röck István Gépgyárak építették, így a MÁVAG szerepe valószínűleg csak 1-2 kisebb alkatrészek elkészítésére korlátozódott.

Néhány évvel később, 1909-ben megjelent néhány kőszai pletyka, amely a MÁ-

MÁVAG-Mercedes alvázra 1928-ban épült autóbusz, karosszériáját a szintén kőbányai Nay & Róna cég készítette (Fotó: National Archives)

MÁVAG-Mercedes teherautó a második világháborúban (Fotó: FORTEPAN archívum)

Az első írásos nyom a MÁVAG és az autóiipar kapcsolatára Csonka János levele 1904-ből, amelyben a Magyar Királyi Postavezérgazgatóságot tájékoztatta, hogy az általa épített postai csomagszállító autó mintapéldányának építése a vártnál lassabban halad. A közreműködő gépgyárak közül a MÁVAG-ot említette, amely nem tudta határidőre leszállítani a kért öntvényt. Mivel a postai gépkocsikat végül a

VAG a német Büssinggel illetve az Orion teherautógyárral hozta hírbe. Akkoriban a Monarchiában számos cég foglalkozott szubvenciók teherautók előállításával – a vásárlók kedvezményeket kaptak hadi célokra használható jármű vásárlása esetén – de a MÁVAG végül nem vett részt a programban.

Az első világháború után indult a MÁVAG járműgyártási programja. Rövid ideig

osztrák eredetű teherautókat szereltek össze. Ezt követte 1926-ban a német Neue Automobil-Gesellschaft által készített haszonjármű-alvázak liszensze. Teherbírás és megbízhatóság terén ez a konstrukció sem felelt meg. Így esett a választás a Mercedes-Benz-re, amely 1927-ben különböző terhelhetőségű, vadonatúj haszonjármű-családdal jelentkezett. A MÁVAG a teljes választék liszenszét megvásárolta, így igen sokféle igényt ki tudtak elégíteni. Ekkor már Budapesten beindult az autóbusz-

ban a Ford amerikai gyárában szerzett gyakorlatot. Horthy István 1938-ban lett a MÁVAG vezérgazgatója. A Ford ismeretségnek köszönhetően sikerült előnyös feltételekkel megszerezni a Németországban gyártott Ford V8 és Eiffel típusok liszenszét, amelyet nálunk főleg taxisok használtak.

A második világháborúban a MÁVAG részt vett a Botond gyártásában, s harckocsikat is készített.

A háború után, a viszonyok rendeződésével, a MÁVAG-nál újraindult az autó-

Előtérben egy Cepel D350, jobbra a jövő, egy MÁVAG B5 teherautó az 50-es években (Fotó: FORTEPAN archívum)

program, amelyhez megfelelő alvázak kellek. Végül az a döntés született, hogy MÁVAG-Mercedes járműveket vásárolnak, amelyekhez helyi karosszériaépítők (pl. Ganz, Nay & Róna) készítették a felépítményeket. A MÁVAG teherautók és az autóbuszalvázak mellett, 1933-ban egy trolibusz alvázat is készített.

1934-ben vette át a cég vezetését Horthy Miklós kormányzó fia, István. Horthy Miklós jó barátságot ápolt Galamb Józseffel, a Ford főmérnökével, s István koráb-

gyártás. Némileg korszerűsítve, de lényegében a korábbi Mercedes Benz típusokat készítették, főleg az Lo 5000 jelzésű alvázat. A hazai gyár- ipar államosításával és átstrukturálásával a MÁVAG teherautó gyártási tevékenységét leépítették. Az utolsó alváz 1950-ben készült el.

A gyár 1925-től negyed évszázad alatt 4500-nál több teherautót és autóbuszalvázat, továbbá kb. 400 személygépkocsit állított össze. Bővebb részletek a <http://magyarjarmu.hu> honlapon.

Négyesi Pál

A Wekerle

Saját korában európai szintű kertvárosi lakótelepet hozott létre a Wekerletelep 1908-ban elkezdődő építkezéssorozatával Wekerle Sándor miniszterelnök. A kezdeményezőjéről elnevezett lakótelep mintaértékűnek bizonyult, csak irigyelhetik az itt élőket a 60-as, 70-es évek paneltelepeinek lakói.

A Wekerlei Társaskör Egyesület február 21-én mutatta be Nagy Tamás A Wekerle című turisztikai kiadványát. A magyar és angol nyelvű kötet a Wekerletelep története mellett betekintést ad lakóiról és azok közösségeiről. A kötetben javasolt sétaútvonal mentén pedig lassan elénk tárul az, ami egyedivé teszi ezt a lakótelepet.

Herczeg Ferenc és háza

A 20-as, 30-as évek legnépszerűbb írója

A budai rész egyik legrégebb útvonala a mai Hűvösvölgyi és a Budakeszi út. Már a középkorban is jelentős forgalmat bonyolítottak le Zsámbék, Telki és Budajenő irányába mint kivezető utak. Ezek az utak valamikor több nevezetes, értékes épület is volt, ezekből néhány még ma is látható.

A Hűvösvölgyi út 87. szám alatti üres telken 1912-ben építtette fel Herczeg Ferenc a tájból várként kiemelkedő és kecsesen mértéktartó házat, mely jól illeszkedik környezetéhez. Az érdekes alaprajzú épület gazdag formavilágot mutat. A különböző méretű ablakok elhelyezése, a magas kőkerítés az író kívánságára a függetlenséget, az elkülönülést jelentették. A ház homlokzati falán a nagyméretű HF monogram ma is sértetlenül mutatja egykori tulajdonosának betűjelét, egy páncélos lovag szobra a ház falán pedig hangulatos-szerű teszi a kastély megjelenésű épületet.

Egyik regényében A gótikus ház címűben így emlékezik villájának építésére: „Telket szereztem a budai Hidegkúti (ma Hűvösvölgyi) úton négyszögletű 16-ért, hogy kis lakóházat építek magamnak. Három évig él-

tem Vácott, a megnövekedett munkaköröm most már arra szorított, hogy visszatérjek Budapestre, de arra már képtelennek éreztem magamat, hogy nagyvárosi bérházban

lakjak. Nyáron én ott örök-ké csatorna- és patkányszagot érezek. Ki akartam használni azt az előnyt, melyet a világvárosok közül talán csak az egy Budapest kínál fel, hogy polgári jövedelmű ember is tízpercnyire a központtól a maga házában és maga kertjében lakhatik.

Zrumecky Dezső készítette a terveket. Ez a nagytehetségű fiatal műépítész, aki mestere volt különösen a térbeosztásnak, az én házamon kívül még csak egyet hozott tető alá: Tormay Cecilét, szegény azután elégett a világháború kohójában. Mikor első ízben beszéltem vele, mint afféle modern építész azt kérdezte tőlem, miféle gondolatot fejezzen ki a házam? Szerinte minden épületnek van egy vezérgondolata. Azt mondtam, a vezérgondolat le-

gyen: Hagyjanak engem békében!”

Az egykor ünnepezt, halála után sokáig mellőzött

Herczeg Ferenc.

Herczeg Ferencről Lyka Károly, a kiváló művészettörténész írja többek között a Vándorlásaim a művészet körül című kötetében:

„Éles szemű, nagyon intelligens, nagyon fegyvel-

mezett eszű, tartózkodó, nehezen fölmelegedő, biztos ítéletű gentleman. Pontos

tét, a szerkesztőségbe is ritkán járt.”

Herczeg Ferenc (1863–1954) Az élet kapuja című a regényét az Akadémia Nobel-díjra is javasolta. Az Új idők elnevezésű népszerű lap szerkesztője volt, színes írásai itt jelentek meg. Novelláinak egyik ismert tárcalakja lett egy kitalált személy, akinek csevegéseiben mutatta be a közélet eseményeit. Fondorlatos mesészővése, találóan jellemzett alakjai tették népszerűvé írásait. Ő volt a „nemzeti klasszikus” a harmincas években, pedig gyermekkorában még magyarul sem tudott (eredeti neve Herczog volt).

Herczeg Ferenc villája

(Fotó: Magyar Építőművészet 1913/8. sz.)

ellentéte a Krúdy-féle bohém írótipusnak. Nem elégedett a közönség közé, senki sem látta kávéházban vagy vendéglőben, étkezni klubjában szokott. Magában élt, inasa tartotta rendben lakását. Nem kereste az írók társaságát, nem látogatta az írók és hírlapírók egyesüle-

Jelentős jobboldali politikai szerepet is vállalt. 1930-ban a Magyar Corvin-lánccal tüntették ki. 1945 után nem publikált, 1910 és 1949 között a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt, 1949 után könyveit évtizedekig nem lehetett kiadni.

Székelly

Mackóvilág

A Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény május 29-én a KÖKI Terminal 2. emeleti 253. számú termében nyitotta meg a Mesék, Mackók, Mesterek – Hétköznapi és műtárgyak egy kiállításon című tárlatát.

Az ifjabb és idősebb korosztálynak egyaránt szánt kiállítás hét főbb egységre tagozódott. Szervezői tájékoztatása alapján „a régi használati tárgyak – melyek gyakori szereplői a meséknek – mellett két népi iparművész: Zorkóczy Éva aprólékos munkával készült babáit és Zsolnai Mihály varázslatos faragásait, Bartos Ildikó nagy gondossággal gyűjtött mackóit és Gazdik Mária sok éven át készített horgolt mesefiguráit láthatják az érdeklődők.”

A Hegyvidék épített öröksége

A Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény kiadói tevékenysége keretében jelentette meg Rosch Gábor a Hegyvidék épített öröksége III. című kötetét. Kiadványuk bemutatóját február 5-én a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjteményben tartották. A megjelenteket Fonti Krisztina alpolgármester köszöntötte, a kötetet Vízny László építész, ny. műemléki felügyelő mutatta be és beszélgetett a szerzővel.

Az örök fájdalom szobra

Ma a nemzeti összetartozás jelképe

Újpest talán legszebb és legmegrendítőbb köztéri szobra Kocsis András (Andor) (1905–1976): Anyai (Nemzeti) Fájdalom című alkotása. Talán nincs is olyan újpesti, aki ne ismerné, ne találkozott volna már vele. Első felavatása óta városunk több pontján kapott már helyet, napjainkban a Szent István téren áll, remélhetőleg véglegesen.

A 145 centiméter magas márvány talapzaton álló 115 centiméter magas bronz szobor halott gyermekét karjában tartó anyát ábrázol. E kifejező, szép alkotás története nem átlagos.

1937-ben avatták fel az akkori Ferenc József (ma: Tanoda) téren. Az említett év júliusában hírt adott a Független Ujság arról, hogy Ko-

csis Andor szobrászművész szobrot ajándékozott a városnak. Hogy miért jutott e gondolatra a művész, arról csak sejtéseink vannak. Kolozsváron született, alapszakmáját az újpesti M. Kir. Állami Fa- és Fémipari Szakiskolában sajátította el, a brassói fafaragók tagozatán. Később az Iparművészeti Iskolában Pásztor János, Mátrai Lajos tanítványa lett és Kisfaludy Stróbl Zsigmond műhelyében szerzett tapasztalatokat. Első jelentős köztéri alkotása a budapesti Sportcsarnok 18 méter hosszú 32 alakos alumínium reliefje (1941), mely a sportok születését ábrázolja. A Kossuth- és Munkácsy-díjas, Érdemes művész számos jelentős művet alkotott.

Kocsis András újpesti kötődése tanulmányai befeje-

1937-ben a Ferenc József (ma Tanoda) téren avatták fel (Fotó: Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény)

zése után is megmaradt, már 1933-ban felajánlotta az általa örök fájdalmat szimbolizáló szobornak nevezett alkotást a városnak. Ezt az Újpesti Napló 1935. május 11-i számában közölte, dr. Semsey Aladár polgármesternek írt leveléből tudjuk. Talán első pillanatban nem aratott sikert, mert ajánlatára választ nem kapott, s már annak visszavonásáról gondolkodott. „Ki kell jelentenem, hogy a szobor felajánlásánál a legönzetlenebb kulturális cél vezetett és annak visszavonása nem érzékenység által diktált elhamarkodott elhatározás, annál is inkább, mert továbbra is önzetlen és szelvény, tehetséggel arányban álló kulturmunkása kívánok lenni a városnak.”

A levél ekkor már nem maradt válasz nélkül, a Nemzeti Fájdalom szobrát bronzba öntötték, a talapzaton lévő felirat szerint Benedikt H. és Társa. Újpest. 1937. Márvány alapjára a következő Vörösmarty idézetet vésték: „Kevés, de nagy, mit szólni akarok / Ember, világ, természet, nemzetek / Ha van jog a földön, égben irgalom / Reám és kínjaimra nézzetek.”

Felállításának teljes költsége 1130 Pengő volt, melyet az önkormányzat vállalt magára, a szobor értékét a kortárs sajtó tízszerezésére becsül-

te. Október 6-án bensőséges ünnepség keretében az Újpesti Dalkör fellépése után dr. Semsey Aladár polgármester és Rákosy Zoltán tanár mondott ünnepi beszédet. A Független Ujság tudósításában kiemelte, hogy „Rendkívüli jelentősége a szobornak, hogy Újpest az első vidéki város ahol ércebe van öntve a «Nemzeti Fájdalom».”

A következő több mint két évtized megkímélte az alkotást, majd az iskolaudvar kialakítása miatt áthelyezték. Az 1956-os forradalom tüntetéseit már a Városháza mellett, a Károlyi utcai oldalon érte meg. Jóval később, az 1990-es években ismét területrendezés miatt, a Görgey és a Corvin utcák találkozásánál kialakított kis térre került, a mai Újpesti Két tanítási Nyelvű Műszaki Szaközéiskola (az alkotó régi iskolája) mellé. Itt vandál kezek megrongálták, az önkormányzat restauráltatta, de ismételt kihelyezésére várni kellett.

Az újpestiek, keresték, hiányolták. Végül 2010-ben a Szent István tér felújítása után a Nemzeti Összetartozás Napján, június 4-én került sor avatására. Az ünnepségre sokan eljöttek, volt, aki könnyes szemmel simogatta meg a szeretett nőalakot.

(szm)

Nemzeti Összetartozás Napja

Az 1920-as trianoni békeszerződés aláírásának emlékére június 4-ét az Országgyűlés 2010. május 31-én a Nemzeti Összetartozás Napjának nyilvánította. A trianoni döntés következtében a magyar származású lakosság 1/3-a országunk határain kívülre került.

Újpest Önkormányzata képviselőjében június 4-én Nagy István alpolgármester a Szent István téri Anyai Fájdalom szobra előtti megemlékezésen mondott beszéde után az önkormányzat és az újpesti civil szervezetek képviselői, stb. helyezték el koszorúikat.

A Nemzeti Összetartozás Napján Nagy István alpolgármester a szobor előtt

A pékmester Fő utcai temploma

Másfél méterrel feljebb emelték

A Felső-Vízivárosi Fő utca barokk emléke a Szent Flóriánról elnevezett templom, amely ma a görög katolikusok budai otthona. Mellette áll még a török időkben épült Király-fürdő, melynek vizét az északi hévforrásoktól vezették ide. A török fürdő szinte műemléki együtttest képez a barokk templommal.

A török kiűzése után a lakatlan Vízivárosba települt osztrák Anton Christ pékmester épített kápolnát a laktanyához. Feltehetően a kaszárnya pékmestere volt. Végrendeletében vagyonát egy templom építésére hagyományozta.

Ezt a templomot 1760-ban Nepauer Mátyás építette fel. Toronysisakját Máltás Hugó tervezte. Napjainkig fennáll a Szent Flórián templom homlokzata, eredeti formában: Szent Flórián, Szent Miklós és Szent Balázs barokk szobraival, és oltárképeivel, szószékével és keresztlő medencéjével – védett műemlékünk. Szent Flóriánt a vizek és folyók szentjeként tisztelték. A 16. századtól azonban a szent tisztelete a víz által eloltott városi tüzek védő

A műemlék barokk templom homlokzatán a Szent Flórián szobor (Fotó: a szerző felvétele)

szentjévé vált. A Szent Flórián megdicsőülése főoltár, valamint Szent Miklós mellékoltár képeit – a Vízivárosban számos szentkép festője – Franz Xaver Wagenschön

készítette. A boltozatos, egyhajós barokk térben hangsúlyosan elhelyezett oltárképek külön értékei a műemléknek. Időközben két változás történt a templommal. Az

egyik műszaki érdekesség! Amikor a Fő utca szintje mintegy 1,4 méterrel magasabb lett az eredetihez képest a templomot 1935–37-ben megemelték. Az eredeti utcaszint a Király-fürdőnél még most is látható. A műemléki helyreállítás a külsőt tekintve 1938–39-ben Borsos László és Walder Gyula tervei szerint, a belső Brestyánszky Tibor irányításával valósult meg. Barokk templomhajója liturgikus freskóit Medveczky Jenő festette.

A görög katolikusok megtelepedése Pest-Budán a 19. századra tehető, először csak Pesten a Rózsák terén voltak. Budán a Fő utcában 1920-ban kapták meg a fővárostól az elhagyott kis kápolnát.

A 21. századi beavatkozás, a görög-katolikus liturgiához való alkalmazkodás azonban jelenően megváltoztatta a kápolna belső egyseges barokk képét. Jelleget megbontva ikonosztázt jelző újabbkori szentképeket helyeztek el benne. Az új megoldás műemléki egyeztetéssel készült, de nem igazán szerencsés, mivel a barokk kápolna minden részletében megőrizte eredeti szobrait és festményeit.

Vízny László

Anonymustól napjainkig

Kőbányai emlékek

A kőbányai írók egyik havi összejövételüket a Kőbányai Helytörténeti Gyűjteményben tartották. Felkérésünkre *Verbai Lajos* gyűjteményvezető vezetett be minket a régmúlt rejtelmeibe.

Az évszázados hagyományokat elevenítve Kőlcsey Ferenc Rákos szent mezejének nevezi kerületünket. Az erre utaló első nyomot már Anonymus Gestájában meg-

találjuk, miszerint a honfoglaló Árpád törzse a soroksári Duna-ág és a Rákospatak közti részen foglalta el szállásterületét. Ez a táj továbbra is központi helyet követelt hazánk történetében, hiszen egészen a mohácsi vétségig számtalan országgyűlést tartottak itt, ahol az összegyűlt nemesség felverte sátrait és lovaik számára jó legelőt, ivóvizet találtak Rákosmezején.

Az épülő Pest városa aztán az itteni kőér kibányászásával megfelelő építőanyaghoz jutott. Ezt a lehetőséget a megszálló törökök is előszeretettel használták, majd kiűzésük után alapja lett az újjáépítésnek és fejlődésnek. A kő szállításához a 19. század első harmadában egy lebegővasutat is kiépítettek.

Ekkorra már itt egy virágzó szőlőkultúra alakult ki, ennek emlékére maradt fenn a kerület jelképévé vált kőbányai csőztorony. Lechner Ödön alkotása, a Szent

László templom Kőbánya központját díszíti.

A kerület egykori gyár- iparára ma már inkább az Éles-saroknál lévő sörgyár emlékeztet. 1956-ban itt súlyos harcok folytak a szabadságunkat letipró szovjet csapatok ellen. A megtorlás központja volt a kőbányai börtön, s az ottani Kiszfogházban búcsúztak az élettől az önkény áldozatai. Dróttal hátrakötözött kézzel, arccal lefelé gödörbe dobott tete-meiket a szomszédos temető 301-es parcellája rejti.

Karacs Zsigmond

1885. május 24-én, azaz Pünkösöd vasárnapján volt Kőbányán az első református istentisztelet. Dr. Becreczky Endre ifjú orvos nemcsak az emberek beteg testrészeivel foglalkozott, de a lelkükért is komoly felelősséget érzett. Felmérte az itteni családokat és 732 református keresztényt számolt össze.

Fájdalmasan állapította meg, hogy szinte lehetetlen hitéletüket ápolni. A legközelebbi templom – a Kálvintéri – nyolc kilométerre van tőlük. Oda s vissza 16 km a gyalogút. Másik irányban Rákoscaba található. Az még távolabb esik tőlük.

Felkérte Szász Károly püspököt, hogy küldjön valakit a kőbányaiak lelkigondozására. Éppen akkor végezte el a teológiát Szabó Aladár. A frissen végzett lelkészt küldötte ki Kőbányára. Így került sor az első istentiszteletre a Füzér utca 17. szám alatt élő Kovách József ácsmester házábanál. (Helyén ma tízemeletes panelek állnak.)

Reformátusok Kőbányán

130 éves egyházközség, 115 éves templom

Fél év múltán szűknek bizonyult a hely. Átköltöztek Almási Balogh Albin rendőrkapitány félig kész házába, az Állomás utca 26. szám alá, és templomépítési bizottságot is alapítottak.

1900 karácsonyára elkészült a ma is szolgáló templom. Ekkor már 6000 református élt Kőbányán. Bútorzata 1905-ben készült el. Ugyanaz a Thék Endre cég készítette mint aki az Országház bútorzatát. A harangok is ugyanebben az évben készültek és felavatását is ekkor tartották.

A templomépítő lelkész Török József 1891 és 1902 között töltötte be a papi állást.

A kommunizmus korszaka súlyos károkat okozott az egyházközségnek. A korábban hat hittanoktató által végzett iskolai szolgálatot kitiltották. Az énekkarokat feloszlatták. Az ifjúsági

egyesületeket betiltották. Ugyanakkor a kőbányai la-

kosságot más kerületekbe telepítették. A háborúban és 1956-ban a szovjet tankok súlyos károkat okoztak a templomban.

SZ. S. A.

A 115 éve felépült kőbányai református templom

Jubileumi Évkönyv

kább érdekes. A szervezett hitélet Kőbányán a református hívek összeírásával, majd a református egyháztanács jóváhagyásával a pesti anyaegyház képviselőjének személyenkénti megkeresésével kezdődött. Az első lelkész megbízása, az első református istentisztelet, az első bál a templomalap javára, a fővárostól ingyen telek kérése a templom és a paplak számára voltak első mérföldkövei az egyházközség életének. Templomépítés, a lelkipásztorok tevékenysége, 1930-ban megjelent a Kőbányai Református Egyházi Értesítő első száma, az '50-es években a lelkipásztor ki-telepítése, egyházellenes intézkedések (1912-ben 7500 református, 1973-ban 838

fő a Választói Névjegyzékben), majd a rendszerváltoz(tat)ás utáni megújulás egyaránt Kőbánya történetének szerves részét képezi.

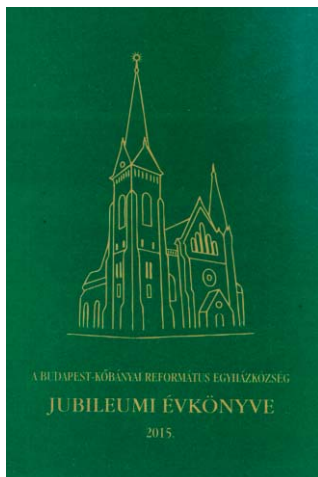
Érdekes személyes adalékokkal szolgál a kőbányai gyülekezet három legidősebb tagjának visszaemlékezése is, amelyek a 20-as évektől napjainkig terjedő időszakot ölelik fel.

Klauzál Napok Tétényben

A Klauzál Gábor Társaság április 24–25-én tizededik alkalommal rendezte meg a Klauzál Napok Tétényben című programsorozatot. A négy helyszínen (Nagy-tétényi Kastélymúzeum, Klauzál-villa, Kossuth Lajos Magyar-Angol két tanítási nyelvű Általános Iskola, Szent Mihály kápolna) futó rendezvények idén Klauzál Gábor és halála-

nak 155. évfordulójára emlékezve minisztertársa, gróf Széchenyi István személye köré lettek csoportosítva.

Helytörténeti vetélkedő 10–14 éves diákoknak, megemlékezések és koszorúzások, tudományos előadások várták a Klauzál Nap rendezvényein résztvevőket, a szervező egyesülettől már megszokott magas színvonalon.

A Budapest-Kőbányai Református Egyházközség a 130 évvel korábbi létrehozására emlékezve adta ki dr. Szilágyi-Sándor Gabriella lelkipásztor szerkesztésében a Jubileumi Évkönyv 2015 című kötetét. Helytörténeti szempontból a kőbányai református gyülekezet 130 éves történetét feldolgozó terjedelmes fejezete a legin-

130 éves az UTE

„Egység, Épség, Egyetértés!”

1885. június 16-án alapították meg az Újpesti Torna Egyletet, amelynek a mottója „Egység, Épség, Egyetértés!” volt. Későbbi sportsikereik ismeretében jelentős eseménynek minősíthető ez az akkortájt dinamikus fejlődő település, Újpest életében. Fejlődése egyik mutatójának népességszáma tekinthető – az 1880-as népszámláláskor közel 12 ezer, az 1890-es népszámláláskor már 23 ezernél is több állandó lakosa volt.

Az UTE sportegyesület története tárult elénk az Újpesti Ifjúsági Ház földszinti termeiben június 1. és júni-

us 21-e között látogatható impozáns, interaktív időszaki kiállításon. Kezdetben – nevének megfelelően – csak a torna szakosztálya működött, amely már első évében elismerő oklevelet kapott. Később megalakult a vívó, majd az atlétika szakosztálya. 1900 tavaszán kezdett működni az UTE labdarúgó szakosztálya, amelyet az MLSZ a II. osztályba sorolt be. 1905-től focistái már az első osztályban rúgták a labdát. Később létrejött a birkózó, majd az úszó szakosztály is...

Kiállításuk bejáratánál az UTE 1885-1935 feliratú

Kiállítási részlet az Újpesti Ifjúsági Ház színházterméből

zászlója fogadja a látogatókat. A szakosztályok történetét a kiállítás két termének falán elhelyezett posztereken ismertették, míg a tárgyi muzeális anyagot alumíniumvázaz üvegezett tárlókban tették közzemlére. Volt mit megtekinteni, hiszen az egyik legsikeresebb magyar sportegyesület relikviái sorakoztak itt: az 1929-es Közép-Európa Kupa győzelmi plakettjétől napjaink olimpiai aranyérméig.

Történetéről röviden: 1950-ben összevonták a Budapesti Rendőr Egyesü-

lettel, utóbbi a Belügyminisztérium sportegyesületeit fogta össze. Ettől kezdve néhány évig Budapesti Dózsa Sport Egyesület néven működött. Az '56-os forradalom után ismét változott a neve, és megjelent az Újpesti Dózsa Sport Club – ennek fenntartója továbbra is a Belügyminisztérium lett. Egy rendszerváltoz(t)ásnak volt csak köszönhető, hogy 1991-től alapításkori nevén, az Újpesti Torna Egylet sportolójának szurkolhatnak ismét az újpestiek.

G. T.

Muzeális anyagok az alumíniumvázaz üvegtárlókban

Budapest, 1956

Időutazás a Széna téren

Egy kis visszatekintés – múlt év októberében a II. kerületi Széna téren a Mamut II. előtti 1956-os emlékműnél október 23-án a kegyeletüket lerovók a Széna téri forradalmárok arcképeivel, rövid ismertetésével is találkozhattak. Az emlékmű felett, a Mamut II. homlokzatán egy csikokból összeállított óriási poszteren A szabadság napja – október 23. felirattal a felvonuló egyetemista ifjúságról készített fotórészletet láthattunk.

'56-os emlékmű és az óriásposzter

Az időutazás lemezevitrinei októberben

A Mamut II. utáni kis téren már egyfajta virtuális időutazáson is részt vehettünk. Fekete vaslemezre helyezett nyitott sűrű lemezevitrinekben az '56-os forradalom főbb budai helyszínei eseményeit bemutató archív fotókat és a helyszínek mai képét ábrázoló felvételekkel szembesülhettünk. E képeket magyar és angol nyelven feliratozták. A napjainkban készített fotók Szikits Péter alkotásai voltak. Tárlatuk tartalmát a Hadtörténelmi Intézet és Mú-

zeum által kiadott Budapest 1956 – Időutazás című két nyelvű kötet (magyar és angol) őrzi számunkra, melynek mai fotóit szintén Szikits Péter rögzítette, szövegeinek elkészítését és térképeinek kiválasztását Horváth Miklós történész végezte el.

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Az egyesület Elnöksége április 2-án a fővárosi levéltár V. emeleti tárgyalójában tartott ülésén hangzott el: Folytatódtak a Budapesti Históriaik előadóestjei, működtették a Budapesti Helytörténeti Portált, kiadták a Városunk 2015/1. számát. A Társaság szervezésében – az NKA pályázati támogatása esetén – ősszel valósulna meg a főváros 1945. évi életével foglalkozó szakmai konferenciájuk.

Az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság (ESZB) tagja, *Körtvélyesi Oszkár* – a bizottság elnöke kórházi ápolása miatt – ismertette az egyesület 2014. évi tevékenysége és gazdálkodása március 24-i bizottsági ellenőrzése tapasztalatait: Az ESZB megállapította, hogy

a vizsgált időszakban az egyesület az előírásoknak eleget téve működött, feladatait színvonalasan látta el.

Utána az Elnökség több írásbeli tervezetet – a 2014. évi egyesületi beszámolót és közhasznúsági mellékletet, a 2015. évi munka és költségvetési tervet, valamint az Alapszabály módosítását – véleményezett.

Az Egyebek napirendi pontnál a Honismereti Szövetség kitüntetései az Elnökség az alábbiakat terjesztette fel: Honismereti Munkáért emlékéremre *Lantos Antal* (XVI. kerületi helytörténész); Honismereti Munkáért Emléklapra *Budáné Juhász Katalin* (VII. kerületi tagunk, helytörténész), *Skaper Brigitta* (a Pesterzsébeti Múzeum munkatársa), *Szelepcsényi Sándor* (XVII. kerületi tagunk, a Rákoskerti Polgári

Kör elnöke), *Széman Richárd* (XVI. kerületi tagunk, a Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője).

A Társaság éves közgyűlését május 8-án, a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjteményben tartotta. A megjelenteket *Breinich Gábor*, a Társaság elnöke köszöntötte, majd a gyűjteményt *Balázs Attila* igazgató, a Legen-

munka és költségvetési tervet *Gábor Tibor* titkár írásban terjesztette elő. Előterjesztéseit szóban is összefoglalta és az egyesület 2014. évi tevékenységét bemutató képek vetítésével illusztrálta.

A közgyűlés *Breinich Gábor*, a Társaság elnöke előterjesztésében elfogadta az Alapszabály javasolt módosításait, majd a tisztújítás

Dr. Tóth Józsefnek Breinich Gábor elnök adta át a társaság tiszteletbeli tagságát igazoló oklevelet

Budapesti Históriaik

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriaik című előadóest-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3-5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

NYÁRI SZÜNET!

Október 7.

- 130 éves az Újpesti Torna Egylet
- Előadó: *Fericsán Kálmán* helytörténész
- Évforduló: *A 80 éves Zugló városrészei*
- Előadó: *Millisits Máté* művészettörténész, muzeológus

November 4.

- Évforduló: *A főváros állapota az 1945-ös ostrom után*
- Előadó: *Lugosi András* levéltáros
- *A Budapest-Budafok Helyiérdekű Villamosvasút történetéről*
- Előadó: *Kertész László* helytörténész

December 2.

- Évforduló: *100 ezer polgári lakos elhurcolása Budapestről és környékéről „málenkij robot”-ra*
- Előadó: *dr. Bognár Zsolt* egyetemi docens
- *A Fortepan bemutatkozik*
- Előadó: *Tamási Miklós*, Fortepan, szerkesztő

dás Hegyvidék – 500 év, Válogatás a XII. kerület múltjából (1470–1970) című időszaki kiállítást *Csiki István* szakmai vezetésével tekintették meg.

Ezt követően a Társaság elnöke *Balás Ottónak* átadta a tízéves tagsági munkájára emlékeztető törzstagsági emlékérmét, majd a közgyűlés az egyesület érdekében végzett munkájáért dr. *Sütő Józsefnét* és dr. *Tóth Józsefet* tiszteletbeli tagjává választotta.

A Társaság 2014. évi tevékenysége és gazdálkodása ellenőrzése során tapasztalatról *Körtvélyesi Oszkár*, az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság tagja számolt be, azonosan az Elnökség ülésén elhangzottakkal.

2014. évi tevékenységükről az Egyesületi Beszámoló és a közhasznúsági melléklet, valamint a 2015. évi

eredményeként az Elnökség tagjaként *Balázs Attila*, *Bihari József*, *Breinich Gábor*, *Gábor Tibor*, *Karacs Zsigmond*, *Praimajer Mária* és *Szöllősy Marianne*, az Ellenőrző és Számviteli Bizottság tagjaként *Ádám Jánosné*, *Fericsán Kálmánné* és *Körtvélyesi Oszkár* kapott bizalmat.

Az Egyebek napirendi ponton belül foglalkoztak a júliusi, XLIII. Országos Honismereti Akadémiával.

Gábor Tibor bejelentette, hogy az Elnökség következő, novemberre tervezett ülésére tekintettel az Elnökség jelenlévő tagjai maguk közül elnöknek *Breinich Gábor*ot, alelnöknek *Karacs Zsigmond*ot, titkárnak *Gábor Tibor*t választotta meg. Az ESZB jelenlévő tagjai maguk közül elnöknek *Fericsán Kálmánnét* választotta meg.

A hazai aviatikusok (ősrepülők) úttörő, hősi időszak az első világháború kitörésével lezárult. A nagy háború gyökeresen megváltoztatta a kőbányai Fehér–Kerepesi–Keresztúri utak és a vasúti töltés által körülhatárolt Rákosmező életét. Egy csapásra vége lett a szabad életnek: az „égbejárók” jelentős része a repülős csapatok oktatója, pilótája lett, az iskolázottabbak katonai gépeket gyártó üzemekben irányítói, vezetői megbízásokat kaptak.

A Ganz-Danubius gépgyár és a Weiss Manfréd már 1913-ban megalakította a Váci út és a Hungária körút sarkán hadigépeket gyártó vállalatát, az Első Magyar Repülőgépgyár Rt-t. A Rákoson dolgozó gépfejlesztők közül többen kifejlesztettek kétüléses gépeket, sőt azokkal a hazai és külföldi bemutatókon, versenyeken kimagasló eredményeket is értek, mégis az újonnan épült gyárban az oszt-

Repülőtér a Rákoson

Száz éve Kőbányán adták át a kész gépeket

A rákosi repülőtér 1914-ben (Fotó: FORTEPAN archívum)

rák Lochner kocsigyár által kifejlesztett biplánok részegységeit gyártották. Az elkészült gépelemeket Kőbányára, a rákosi repülőtérre szállították, ott a franciaországi Reimsbe és az osztrák Aspernbent gyakorlatot szerzett Wittmann Viktor gépészmérnök irányításával szereltek egybe azokat harci gé-

pekké, 1915-ig ötvenet. Az elkészült gépek berepülése, esetenként átadása is Kőbányán történt. Ilyenkor Wittmann előszeretettel vitt fel magával homokzsákok helyett a repülés iránt érdeklődő felkérérdzkedőket. Karinthy Frigyes gyakori vendége volt. „Élményeinek” leírása ma is kacagtató.

A háborús körülmények között a MARE gépei iránti igény jelentősen megnőtt, a Váci úton működő üzem gyártáskapacitását helyben nem tudta számottevően növelni, ezért 1915 végére Albertfalván építettek új gyárat és mellé repteret. Itt azonban Wittmann Viktor már nem folytathatta a munkát, mert még 1915. május 9-én egy Bécs melletti gépátadáson próbarepülés során 30–40 méteres magasságból lezuhant, gépeinek orra a földbe fúródott és életét vesztette. Társa sérülés nélkül megúszta a balesetet. Az ekkorra már cimborájává vált Karinthy A repülő ember – Wittmann Viktor emlékére című munkájában örökítette meg barátjának tartalmas életét.

Ezekkel a száz évvel ezelőtti történetekkel Kőbányán a MARE-harcigépek végső összeszerelése és berepülése is végleg megszűnt, megkezdődött a rákosi ősrrepülőtér hanyatlása.

V. B.

Miért nézzem meg a

www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrovidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a Budapesti História 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

In memoriam

Dr. Bogyirka Emil (1940–2015)

2015. január 29-én hosszan tartó betegség után távozott közülünk Emil tagtársunk. A Maros folyó jobb partján fekvő, Csongrád megyei Magyarcsanádban, 1940-ben született dr. Bogyirka Emil. Makón, 1958-ban érettségizett, majd 1963-ban az ELTE BTK-n történelem-román szakból diplomázott. A békéscsabai múzeumban kezdi pályáját, majd 1965-től a BTM Kiscelli Múzeumának történésze. 1973 és 2003 között, nyugdíjazásáig a Pesterzsébeti Múzeum igazgatója. Legjelentősebb műve az általa összeállított és szerkesztett Pesterzsébet története című monográfia, melyet 2000-ben adtak ki. Társaságunk egyik alapító tagja volt, nyugdíjban menetelég a Budapesti Honismereti Társaság Elnöksége választott tisztségviselőjeként, 1996–2003 között segítette munkánkat. 1998-ban a Honismereti Szövetség Honismereti Munkáért emléklappal tüntette ki. Haláláig a Honismereti Szövetség Felügyelő Bizottságának is választott tisztségviselője volt. Dr. Bogyirka Emilt február 13-án 13 órakor a Fiumei úti köztemető (Nemzeti Sírkert) ravatalozójában görögkeleti szertartás szerint búcsúztatták. Emlékét kegyelettel őrizzük.

Óbudai Múzeum és Könyvtár

Vezető: Népešsy Noémi,
tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K-V: 10-18 óra.

Neogrády László

Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K-P: 10-17, Szo: 10-14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K-P: 12-18, Szo: 10-14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10-14, Cs: 14-18 óra.

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Beleznay Andor,
tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14-18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Bánpatáki Ádám,
tel.: 06-30-644-9309,
cím: 1117 Bp., Erőmű u. 4.,
nyitva: Sze: 15-18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,
cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10-18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K-Cs: 11-17, P: 9-16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Millisits Máté
tel.: 220-6777; 06-70-675-8393
cím: 1146 Bp., Hermina u. 3.
nyitva: időegyeztesítés alapján

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Kiss Emília, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs, Szo: 10-14,
Sze: 14-18 óra.

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Széman Richárd, tel: 401-0866,
cím: 1165 Bp., Veres Péter út 157.,
nyitva: H-Cs: 10-16 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,

tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K-V: 14-18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
Nyitva: K-P: 14-18 óra, Szo: 10-14 óra.

Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Heilauf Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
postacím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.
nyitva: K: 10-18, Sze-Szo: 14-18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K-V: 10-18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián, tel.: 278-2747
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8-14.30, P: 14-18,
Szo: 9-13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Látogatás előzetes bejelentkezéssel: Appel Péter – 06-20-447-8333)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze-P: 14-18 óra.

Glück Frigyes és kilátója

Szállodatulajdonos, városatya, műgyűjtő, turista

Glück Frigyes javaslatára a II. kerületben felépítették a Gugger-hegyen az Árpád-kilátót. Kezdeményezőjének neve a régi bánnyászköszöntésből is ismerős lehet: Glück auf!, azaz Szerencse fel!

A kilátóhoz Buda egyik leghosszabb útja vezet nagyrészt gyönyörű fenyves erdőn keresztül a róla elnevezett Glück Frigyes úton. Ez a ritka szép erdei kanyargós turistaút a Szépvölgyi úti Fenyőgyöngyénél kezdődik és kerületünk változatos részein át (Pálvölgy, Csátárka, Nyék, Vadaskerti-hegy, Hársakalja) visz le Hűvösvölgybe.

Glück Frigyes (1858–1931) a magyar szálloda- és ven-

déglátóipar egyik legkiválóbb képviselője volt. Sokoldalú tevékenységet fejtett ki nemcsak mint szállodatulajdonos, hanem mint aktív városatya, a nemzetközi szállodakongresszus megrendezője, iparművészeti gyűjtő és jeles turista is.

A János-hegyi kilátótorny is az ő javaslatára épült fel 1910-ben, amint az akkor elhelyezett márványtáblán olvasható volt: „Ezt a kilátótornyot Glück Frigyes budapesti polgár kezdeményezésére...”

Az örökölt Rákóczi úti Pannónia Szállót korszerűsítette (központi gázfűtés, lift), megalapította a pincériskolát, és szakácskönyvet írt

Ínyencmesterség címen.

A második kerületi emlékei között a legjelentősebb a Látó-hegyi, régebbi nevén Gugger-hegyi kilátó felépítése (1929). Ez a domb, vagy Budán nyugodtan hegynek is nevezhető 337 mé-

A népi stílusú Árpád-kilátó

teres magasságával a Hármashegy-csoportjának délkeletre előre ugró tagja. A fenyvessel borított hegy délnyugati sziklás oldala igen szép, itt látható az Oroszlán szikla (sajnos már megcsonkítva) is. A csúcs közelében, az erdő szélén áll a megkapó élményt nyújtó, népi stílusú Árpád-kilátó. A fedett részén kétoldalt padok vannak. A kilátónak ez a területe az időjárás viszontagságai ellen is jól véd. A nyugati rész nyitott terasz. A ki-

látás elsősorban a Rózsa-domb, a Pasarét és a Gelért-hegy felé szép, de kelet felé a dunai hidakon túl Pest egyes részeit is láthatjuk. Este a kivilágított Budapest igen szép látvány. A kilátót többször felújították, a kéktúrások egyik kedvelt célpontja.

Legyen e rövid írás figyelemfelkeltő értékeink megóvására, hogy túránk a Glück Frigyes úton át a kilátóhoz „szerencsés” legyen.

Székely Imre

Szobor a Mechwart ligetben

● folytatás az első oldalról

Stróbl Alajos több alkalommal dolgozott együtt Alpár Ignáccal. Egyik közös művüket, Károlyi Sándor szobrát 1907-ben a városligeti Vajdahunyadvár mellett állították fel.

Stróbl Mihály e szavakkal emlékezett vissza Mechwart András szobrának 1913 novemberében történt felavatására: „Jól emlékszem erre az ünnepségre, amelynek keretében, az ünneplők környezetében széles taglejtéssel és hangosan magyarázva szállt szembe (Alpár Ignác) a rosszindulatú kritikákkal, és védte apámmal közös munkájukat. Nem is volt tanácsos ezzel a hatalmas egyéniséggel szembeszállni, megalapozatlan vitákkal különösen nem.”

A Stróbl Alajos által készített szoborkompozíció a második világháborúban – az öntőmunkás szobrát ki-

vége – teljesen megsemmisült, a szobor pótlásaként Kocsis András szobrászmű-

Mechwart András (1834–1907)

A bajorországi Schweinfurtban született, Augsburgban végzett gépészmérnökként. 1859-ben Ganz Ábrahám vasöntő műhelyébe lépett be – a mai II. kerületi Ganz utcában (ma Öntödei Múzeum) dolgozott. 1869-től a vállalat egyik irányítója, neves feltalálója. Munkássága meghatározó jellegű a Ganz Rt. termékeinek 19. század végi világhírűvé válásában. A 20. század első harmadától viseli közterület a nevét: Mechwart liget, Mechwart tér.

Szoborünnep

Az Ybl Egyesület háromnapos, május 29. és 31-e között megvalósult rendezvénysorozata volt az V. Szoborünnep – a magyar szobrászok és építészek, közsobrorok, az épületszobrászat ünnepe.

Ez a 2011 óta létező rendezvénysorozat minden évben más tartalommal az építészet és szobrászat, a szobrászat és épületszobrászat együttműködését népszerűsíti – az Ybl Egyesületnek köszönhetően.

Első nap Budapest első, Európa folyamatosan legrégebben működő művésztelepéről, az első lakókról és követőikről Szabó Gábor szobrászművész, a Százados úti művésztelep lakója beszélt – természetesen a Százados úti Művésztelepen.

Napjainkban a teljesen átépített Kossuth teret (eredeti szobrok, forgalommentes gyalogos zóna, parlamenti látogatóközpont, új kiállítási terület, megújult Wellischpalota, stb.) mutatta be a május 29-i helyszíni bejáráson Wachslér Tamás, a Steindl Imre programiroda vezetője, Tima Zoltán Ybl-díjas építész és Bánáti Béla építész.

Az Epreskertben 1882-ben kezdte meg működését az I. számú festészeti Mesteriskola, melynek igazgatója Beczúr Gyula volt. Később Lotz Károly, majd a szobrászoknak Stróbl Alajos mesteriskolája is itt működött. A Szoborünnep utolsó napi, epreskerti sétáját Sallai Géza szobrászművész és tanítványai vezették.

A Mechwart emlékmű 1913-ban (Fotó: www.budapest-foto.hu)

vész (1905–1976) újat készített. A szobrász a 20. század második felének elismert művésze volt, akit Kossuth és Munkácsy díjjal is jutalmaztak.

A szobor eredetihez képest alacsonyabb kőposztamentemre került – ünnepélyes avatása 1965. december 4-én volt.

Millisits Máté

Újpest jubileumi emlékülése

Újpest Önkormányzata és a Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény Újpest alapításának 175. évfordulójára emlékezve március

sát ismertette, amely a főváros közelsége miatt Újpestre nagy hatást gyakorolt. Az árvíz, a pálinkafőző és a tulajdonos című előadásával

Az emlékülés helyszíne (Fotó: www.ujpest.hu)

17-én az újpesti Városháza dísztermében emlékülést tartott, amelyet *Wintermantel Zsolt*, Újpest polgármestere nyitott meg.

Első előadóként *Estók János*, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum főigazgatója a falu és a város 19. századvégi 20. század eleji átalakulá-

zat ismertette, amely a főváros közelsége miatt Újpestre nagy hatást gyakorolt. Az árvíz, a pálinkafőző és a tulajdonos című előadásával az alapításkori helyzetbe adott betekintést *Buda Attila*, az ELTE BTK Toldy Ferenc Könyvtárának vezetője. Utolsó előadóként *Garbóci László* helytörténész a Mildemberger család budafoki és újpesti

tevékenységét ismertette. Az előadásokat egy 1937-ben készült, Újpest című film vetítésével zárták.

Az emlékülés szervezője, egyben levezető elnöke *Szöllősy Marianne*, az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény vezetője volt.

El nem feledhető történések

Kiállítások a Ferencvárosban

Hetven évvel korábbi eseményeket idézett fel Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben január 16-án Tájékep csata után címmel megnyíló időszaki kiállítás. A gyűjtemény vezetője, Gönczi Ambrus a megjelentek köszöntése után ismertette, hogy hetven évvel korábban ezen a napon szűntek meg a harcok a kerületben. Fotókiállításukat a gyűjtemény képeiből, a Fortepan gyűjtemény online fotóarchívumból, valamint Farnadi Zsolt magángyűjtő képeiből állították össze.

A 102 napig csatatérre vált városban mintegy 80 ezer szovjet katona, 32 ezer német és magyar katona, és 38 ezer fővárosi lakos halt meg. A Ferencvárosban szinte az összes nagyobb gyár és üzem elpusztult, 993 lakóház tetőhéjazata, 809 lakóház tetőszerkezete megrongálódott, 31 lakóház rommá vált, 4716 lakás sérült meg, melyből 556 lakás teljesen megsemmisült. Megbecsülni is lehetetlen, hányan maradtak fedél nélkül – olvashattuk a helyzetet ismertető egyik kiállítási poszteren.

A kiállítás megnyitóját egy negyven perces filmszűzeállítás zárta, korabeli filmhíradókból, katonai tudósításokból.

Hasonlóan emlékeztetett fel a gyűjteményben a szalézi rend február 6-án ("Miért kell ezeket a vezetőket őrizni...?" Boldog Sándor István szalézi szerzetes, vértanú) megnyitott kamaratárlata. A megjelenteket Ábrahám Béla szalézi tartományfőnök köszöntötte, a kiállítást Szeidel Péter, az Örökimádás templom igazgatója nyitotta meg. A gyűjteménnyel közös tár-

1945 tavaszán a Kálvin tér a Kecskeméti utca felől (Fotó: Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény)

Ábrahám Béla szalézi szerzetes, tartományfőnök és Gönczi Ambrus gyűjteményvezető a kamaratárlat megnyitóján

lat indoka volt, hogy az 1953. június 8-án kivégzett és nemrég boldoggá avatott Sándor Istvánt 1952. július 28-án a ferencvárosi Imre utcában tartóztatták le. Kamaratárlathoz képest gazdag anyagot láthattunk itt: a színes, nagyformátumú poszterek és a kiállított tárgyi anyag jó betekintést adott a kivégzett szalézi szerzetes életéről.

Tárlatukon megemlékeztek a Ádám László (1892–1977) szalézi tartományfőnökről is, aki 1950-től a szerzetesrendek feloszlásáig (1952) viselte tisztségét, majd Sándor Istvánnal egy napon, 1952 június 28-án letartóztatták – négy évig raboskodott a budai Katonai Ügyészség fogházában, majd a Váci Fegyházban.

A Szent László oltárkép és festője

Roskovics Ignác (1854–1915)

Mi X. kerületiek Roskovics Ignác festőművészt leginkább azért ismerjük, ha ismerjük, mert oltárképeket festett plébániatemplomunknak, a kőbányai Szent László templom számára. Ezek a festmények már több mint egy évszázada hatnak ránk és a

Roskovics Ignác

hosszú látogatókra nagy művészi becsükkal, s szépségükkel. Száz éve hunyt el korának e neves művésze, a 19. század festőgárdájának egyik legismertebbje, Lyka Károly szerint legrokonszenvesebbje.

Sokat teszünk ismertségének növeléséért: a minden év-

ben megrendezésre kerülő Szent László Napok és a Kulturális Örökség Napjai keretében, a Lechner Ödön által tervezett különleges szépségű épület bemutatása során naponta százakkal ismertettjük meg Roskovics művészetét is.

1894 decemberében a helyi plébános javaslatára határozta el a plébánia, hogy az épülő új templomot Szent László tiszteletére fogják szentelni. A templomnak hat

oltára van. A hatból kettőt díszítették az önálló gondolkozású s az egyházi festészet terén ekkorra már kiváló jártasságot szerzett festőművésszel. Az egyik a főoltár, mely Zsolnay-féle színes majolikából készült. A két szélső részén egy-egy átjáró vezet az oltár mögötti részhez. Ezek fölött az átjárók fölött egy-egy romános-stílusú ablakpár nyílik, közöttük van a Szent Lászlót ábrázoló oltárkép, amelyet 1899-ben festett a "divatos" művész.

Roskovics módszeréhez tartozott, hogy alaposan megis-

merkedve a szak-
tudományok korabeli eredményeivel, a korhűsre törekedett. A szent király kezében csatabárd, az egyik oldalon fejszeszerű, a másikon éllappal rendelkező nyúlvánnyal. A csatabárd Szent László király attribútuma, ezzel fakaszt vizet a sziklából, ezzel védi meg a hitet, segíti meg még a halála után is a gyengébb magyar seregeket a nálunknál erősebb ellenség (a gonosz) támadásával szemben. A mítoszkatatók szerint a csatabárd általában a legfőbb Égi Atya villámának feleltethető meg, eredetileg meteoritvasból, „égi vasból” készült, a király tetteinek égi irányítottóságára utal. Roskovics átvitt előadási módja világos, mindenkinek könnyen érthető. A kép formai nyelvezetéből – pátosza és a képletes jegyek bőségének ellené-

A kőbányai templom Szent László oltárképe

re – nem hiányzik bizonyos naturalisztikus merészség, mely a természet nyújtotta motívumok felhasználásától sem riad vissza.

A leckeoldali mellékrajzban áll a Boldog Margit-oltár, ugyancsak Roskovics Ignác oltárképével. Az olajfestésű kép Boldog Margitot

domonkosrendi apáca képeiben ábrázolja, amint jobb kezében koronát és lilomokat tart. Ez az oltár szintén Zsolnay-féle színes majolika.

A híres művészettörténész, Lyka Károly, korabeli nekrológijában még egy dolgot állít: „Népszerűség dolgában

Roskovicsnak aligha volt párja, az ő képei kerültek legsűrűbben reprodukcióra, az ő adomás témáiról beszélgettek a társas összejöveteleken, az ő tréfás megjegyzéseit emlegették s a Nemzeti Szalonban, amely akkor művész-klubnak indult, az ő elmés, talpraesett, mindig jóízűs kitűnő előadású tószjainak tapsoltak. Az aranyos kedélyű művészt mindenki szerette, vidám életrendje mindenütt kedves megértéssel talált...”

Ebben az esztendőben a Szent László Plébánia és a Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény összefogásával szeretnénk kerületünkben tovább javítani Roskovics Ignác mára már megkopott ismertségén. Az évforduló alkalom arra, hogy még többekben ébresszük fel iránta az érdeklődést.

Verbai Lajos

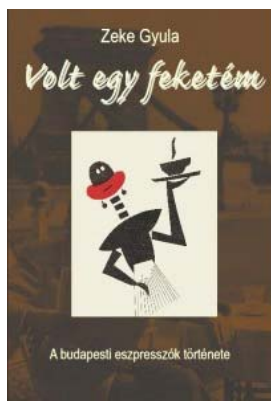
Budapesti presszók enciklopédiája

Ma már a mindennapi kávé elfogyasztása az emberek többségének rutincselekvés, életünk része. Ha pedig ez nem otthon vagy a munkahelyen történik, hanem egy vendéglátásra berendezett helyiségben, annál jobb!

Ez utóbbiak fővárosi történetéről szól ritka alaposággal Zeke Gyula a Balassi Kiadó gondozásában most megjelent könyve: Volt egy feketém. Alcíme szerint: A budapesti eszpresszók története, és aki elolvassa részletesen megtudja belőle nemcsak ennek az üzleti tevékenységnek a múltját, de jelentős ismeretekre tesz szert Budapest történetéről is.

Előzményül bevezet minket a kávéházak többször feldolgozott történetébe, majd a kávégépek okozta forradalmat vázolja, amikor az első világháború olasz hadifogságból visszatérte meghonosítják az eszpresszót – a kávé és az üzletet.

Megvilágítja a különbséget a másik két üzletág, a kávéház és a kávémérés között (Utóbbi kihalt!). Követi a társadalmi változásokat, főleg a nők megjelenését az

eszpresszóban, alkalmazottként és vendégként egyaránt. Kisebbség a tér, mint a kávéházban de ez bizonyos közvetlenséget is teremt. 1945-ben az eszpresszók hamar felélednek, kinyitnak és ez sokak-

nak nem tetszik. Kommunista tüntetők megtámadják ezeket, dobálják, ütlegelik a feketekereskedelemmel gyanúsított üldögélőket. Szerző rengeteg példát hoz, az említett helyek zöme az Andrássy út környékén van, talán azért mert a Belváros és Buda jobban megszenvedte az ostromot?

Új kávégépek jelennek meg, a történész író ezekről is szakértői alaposággal számol be. 1949-ben kezdődik a szakma államosítása,

amelyről ízes korabeli történetek szólnak. Csapás volt ez nemcsak a magántulajdonnak, hanem sokszor a szakértelemnek is! Ellátogat az egyes ismertebb presszókba, megemlékezik a megszűntekről. Bizony sokan voltak! Rendszerváltás után van bizonyos fellendülés, új helyek jelennek meg – de hogy ez mennyiben hat a jövőre azt még nem tudjuk.

Fejezetei végén jegyzetek segítik a tájékozódást és függelékben az eszpresszók, cukrászdák idő és hely szerinti csoportosítása, melyet a szebb árlapok gyűjteménye egészít ki. Ez a vizuális élmény csatlakozik a sok fotóhoz, amely ma már nem létező eszpresszókba kalauzolja el az olvasót.

Érdemes Zeke Gyula könyvét lapozgatni – kávé mellett, de utána is. Nem kell hozzá kávé – nem alszunk el az olvasás közben!

Róbert Péter

Csepeli motorkerékpárokról

A Csepeli Helytörténeti és Városszépítő Egyesület és a FSZEK Sétáló utcai Könyvtára szervezésében március 26-án a könyvtárban Ocskay Zoltán technikátörténész 40 éve fejeződött be a motorkerékpár-gyártás Csepelen címmel könyvbemutatót és technikátörténeti előadást tartott.

Holttest az utazókosárban

A Mágna Elza-rejtély

Korábban nagy érdeklődést keltő bűnügy bemutatására adott lehetőséget a BTM Kiscelli Múzeuma június 11-én megnyitott időszaki kiállítása, a „Holttest az utazókosárban – A Mágna Elza-rejtély”.

Tárlatuk nem csupán egy fővárosi gyilkosságot vázolt fel, de szorosan kapcsolódik épületük, az egykori Schmidt-kastély múltjához. Az 1914 januárjában meggyilkolt, és a budai Margit rakparton utazókosárban partra húzott meztelen Turcsányi Emiliát a fővárosban csak Mágna Elzának nevezték – a bécsi bútorgyáros és műgyűjtő, a

Schmidt-kastély (ma Kiscelli Múzeum) tulajdonosa, Schmidt Miksa szeretője volt. A hírhedt szórakozóhelyeken (Olimpia mulató, Casino de Paris) dolgozó pincérlány számára a kitartott szerető szerepe óriási egzisztenciális ugrást jelentett.

A rejtélyes bűnügy a hazai és a nemzetközi bulvársajtó kedvenc témájává vált. Mint gyorsan kiderült, a gyilkosságot a nagystílusú élő Elza házvezetőnője, és annak szeretője, egy péksegéd követte el.

A kiállítás kurátora Perényi Roland elmondta, hogy kö-

zel két évig tartott a tárlat előkészítése. Munkájuk eredményeként a bűnügyön túl betekintést adtak Budapest társadalmi életébe, a 20. század elején a női szerepek változásába. Tárlatuk címével azonos című könyvüket a kiállítás megnyitóján mutatták be. Kötetük tanulmányai különféle szemszögből elemzik a gyilkosságot, gazdag illusztrációkkal és kor-

beli dokumentumokkal kísérvé.

E tárlatnak köszönhetően új kiállítóter is létesült a múzeumban! A templom két tornyának kiállító helyiségei, a beltérben azokat összekötő fémhíd, a hátsó lépcsőház csigalépcsője és a lenti kis tér a későbbiekben is a múzeum kiállításainak érdekes helyszínéül szolgálhat.

gt

A templom két tornyát belül összekötő fémhíd

„Lehet egy kicsivel több?”

Kilencven éves a Pesterzsébeti Vásárcsarnok

Kiállítási enteriőr: a vásárcsarnok előtti idők piaca

Budapest polgárai élelmiszerellátásának szempontjából a fővárosban 1897-ben megnyitott első öt vásárcsar-

nok más településeknek is követendő mintát nyújtott. Míg korábban szinte minden forgalmasabb téren élelmi-

szert árultak, addig a vásárcsarnokok megteremtették a közegészségügyi szempontból is ellenőrizhető élelmiszervásárlás lehetőségét.

Nem volt ez másképp Pesterzsébeten sem, ahol 90 éve, 1925-ben nyitották meg az erzsébetieknek a Pesterzsébeti Vásárcsarnokot. Ennek állított emléket a Pesterzsébet Múzeumban „Lehet egy kicsivel több?” című, április 15-én Török Róbert, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum igazgatóhelyettese által megnyitott időszaki kiállítás.

Az adott – sajnos kicsi – kiállítóter ellenére a tárlat bemutatva az erzsébeti piacokat, a vásárcsarnok megszületését, és érdekes adalékként néhány piaci árus csa-

Hegyvidéki helytörténet

A Hegyvidéki Önkormányzatnak a Tanulmányok a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény 40. évfordulójára című könyvét február 10-én a MOM Kulturális Központ kupolatermében Katona Csaba történész, a Magyar Történelmi Társulat titkára mutatta be – a megjelenteket a kerület polgármestere, Pokorni Zoltán köszöntötte.

ládót, valamint fotókkal napjaink piacának és csarnokának életét. Igazán jó ötlet a két enteriőrt, ami életszerűvé teszi kiállításukat: a vásárcsarnok előtti idők piacát és a 60-as évek csarnokát idézték fel velük.

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történelmi Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság: 1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu internetes változat: www.bpht.hu.

Felelős szerkesztő: Gábor Tibor, Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.

Postai előfizetési díja 480 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Kereskedelmi Igazgatóság, Hírlap Üzletága. Postacím: 1900 Budapest Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu és telefonon 06-80/444-444. A Budapesti Történelmi Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményekben/múzeumaiban és a Budapesti Historiák előadójainak ingyenesen terjesztett. Budapest Főváros II. kerület Önkormányzata, a IV. kerület, Újpest Önkormányzata, a X. kerület, Kőbánya Önkormányzata és a „Budapest Bank Budapestért” Alapítvány támogatásával készült lapunk. Nyomda: Kolofon Kft. • ISSN 1418-4273